

כוח ההתנגדות

יצר המרדנות • שו"ת חינוכי מאלף עם הרב שלמה הופמן זצ"ל

עריכה: הרב מאיר שמחה שטיין

ושהוא הורס לעצמו את החיים, הם כל הזמן אומרים לו "מה יצא ממך" "אתה מפיל את עצמך לבאר שחת" "אתה לא מבין מה שאתה עושה" "למה אתה הולך עם החברים הרעים האלו אתה הורס לעצמך את השם אף אחת לא תרצה להתחתן איתך", אבל כל המילים האלו זה לא יעזור, אלא להיפך זה רק מרחיק אותו ומגביר אצלו את ההתנגדות. כי הבעיה היא בעיה רגשית ולא בעיה של תפיסה שכלית. אנחנו ב'שכל' מתווכחים ולא מבינים אחד את השני, כי תמיד מקור הויכוח הוא לא ב'שכל' אלא המקור הוא בכוחות הפנימיים שדוחפים לזה ובשכל אתה מסביר את הרצון.

צריך להיזהר לא להרבות בדברי מוסר ולא לדבר אתו על הבעיות בפרומקייט שלו, כי ההתנגדות להורים או ההתנגדות לסביבה זה מתבטא בהשקפות, אבל מבחינה נפשית פסיכולוגית זה לא בעיה בהשקפות, אלא יש לו התנגדות לסביבה אז הוא מבטא את זה בדברים שמרגיזים את הסביבה, זה פועל בדיוק כמו אצל ילד קטן, הוא יודע בדיוק מה מרגיז את האבא והוא דווקא עושה בשביל להרגיז את האבא.

הרבה פעמים ההורים והמחנכים חושבים שיש לבחור 'חוסר מודעות' לבעיה שבדבר ולכן נחוץ מאוד לדבר אתו ולהסביר לו את הבעייתיות שבדבר. אני יוצא מנקודת הנחה שהוא לא טיפש ויש לו קליטה סביבתית מעולה והוא יודע טוב טוב מה נכון לעשות ומה לא טוב לעשות ורק שיש לו גורם פנימי שדוחף אותו לעשות מעשים ופעולות הפוכות, ולכן החכמה שלנו המבוגרים זהו לחפש את המסלול שיקטין את 'כוח ההתנגדות' ובדיבורים הללו אנחנו רק מגבירים את כוח ההתנגדות.

זאת אומרת, גם אלה שעוזבים את האמונה ואת קיום תורה ומצוות, יש להם בפנים כוח התנגדות שפועל ודוחף אותם, ולכן העניין הוא סוגיא פסיכולוגית נפשית ולא עניין שכלי השקפתי, יכולים להיות הרבה מאוד גורמים נפשיים סמויים שדוחפים אותו להתנגדות, גורמים שהתפתחו במשך השנים אפילו מגיל מאוד מאוד צעיר, ועכשיו מתחילים לפרוץ החוצה.

בחור עילוי עם התנגדות לאבא

אספר לך דוגמא שתבין איך שהדברים פועלים, הגיע אלי בחור עילוי בן של אחד מגדולי הראשי ישיבות, האבא שלח אותו כי הוא חשש לשלומו, הוא לא הבין מה קורה אתו, בישיבה אמרו לו שהוא מהבחורים המיוחדים ובבית כשהגיע בשישי שבת לא היה לומד ולא פתח ספר והאבא חשש שמהו עובר עליו לכן הוא שלח אותו אלי.

אני נפגשתי אתו ושוחחנו ולקח לי שלוש שנים עד שהצלחתי להעלות לו למודעות את ההתנגדות שיש לו לאבא שלו.

בישיבה הוא היה בחור שלומד בהתמדה מרובה והיה ידוע כאחד מהבחורים הכי טובים הוא היה עילוי גדול וידע הכול,

שאלה: ישנם הרבה מצבים והתמודדויות שיש לבחורים, לפעמים אלו בעיות של הסתגלות במסגרת הישיבתית שבה הם נמצאים, ולפעמים מדובר בבעיות הקשורות לאידישקייט הבאות לידי ביטוי בקושי בקיום המצוות, התחברות לחברים לא טובים וכו', והייתי רוצה להעלות כל מיני דוגמאות ולדון בזה עם הרב.

תשובה: לפני שנכנס לדון במקרה מסוים ולדון באופן האינדיבידואלי שבכל מקרה, אני רוצה לדבר על כמה יסודות ועקרונות בסיסיים שמשותפים לכל המקרים.

יצר המרדנות קיים בכל תרבות בעולם

כל העקרונות שנדבר הם כתובים בחז"ל, אם יהיה זמן אראה לך את זה בחז"ל, וזה גם מה שאנחנו יודעים מגדולי עולם מהדורות האחרונים וזה כולל גם את האספקט הפסיכולוגיסטי, כשאנחנו נפגשים עם בחור שמתמודד והוא מתחיל להתלבש בשונה ממה שחינוכו אותו וממה שהוא הורגל בבית ובסביבה שלו, הוא מפסיק לקיים חלק מהמצוות ועוד כל מיני בעיות, היסוד הראשון שחשוב לדעת זהו שבכל מקום בעולם בכל חברה בכל קהילה ובכל סביבה תמיד נמצא מישהו שמתמרד וסוטה מהדרך של הסביבה שהוא גדל בה ורוצה להיות שונה, זה תופעה מאוד שכיחה. אותו הדבר קיים במשטר קומוניסטי, פתאום מישהו מתמרד, בהתחלה הוא עושה את זה בהסתרה, ואח"כ הוא בורח וכל מיני דברים, ככה זה בכל תרבות בכל מקום בעולם וזה לא תופעה שקיימת רק אצלנו ציבור בני התורה. ולפני שנדון ונברר מה מניע את האדם להתנגד ולהתמרד, צריך לדעת שזה עובדה קיימת ובכל חברה תמיד יהיה מישהו שיהיה שונה.

עיקר הבעיה - התגובה להתנגדות

עיקר הבעיה היא ה'תגובה' שלנו הסביבה להתנהגות שלו, גם הגאון מוילנא וגם רבי ישראל מסלנט אומרים מה שאתה לוחץ על אדם ודוחק עליו שהוא יהיה בסדר אז הוא מגלה יותר התנגדות, כל מי שיש לו קצת ניסיון יודע את זה, איך אתה מגיב אם מישהו לוחץ עליך? זאת אומרת גם עליך אם לוחצים עליך, אתה תמיד תגיב לא טוב, ולא חשוב מי לוחץ.

היסוד הזה שלחץ מגביר את ההתנגדות זה אתה יודע מעצמך וזה טבע האדם שהאדם מגיב ללחץ בהתנגדות, גם מבחינה פסיכולוגית זה ככה.

זאת אומרת מה שאתה יותר לוחץ עליו אז הוא מגלה יותר התנגדות, ולכן צריך לחנך בלי ללחוץ כי הלחץ לא עוזר והלחץ רק מפריע ומביא לתוצאה הפוכה. עכשיו אם נבוא לדון מה זה לחץ, אז יש בזה הרבה יסודות.

בדרך כלל כשבחור נמצא בפרשת דרכים, בהרבה מהמקרים ההורים והמחנכים נגררים להתמודד ולטפל בבעיות הפרומקייט שלו להסביר ולהטיף לו שמה הוא עושה זה גרוע

הרב שלמה הופמן זצ"ל מתלמידי הישיבה הק', היה איש חינוך ומומחה בכוחות הנפש, אשר גדולי ישראל סמכו את ידם עליו בסוגיות חינוכיות רבות. את משנתו החינוכית קנה מרבו המובהק ראש ישיבת סלבודקא רבי אייזיק שר זצ"ל ממנו קיבל כלים והדרכות באמצעותם הציל נערים רבים, והחזירם לדרך המלך.

זאת אומרת זה שהוא היה יכול לתת ביטוי לרגשות שלו זה מה ששחרר אותו, כל השנים הוא לא נתן שום ביטוי נגד האבא, שום ביטוי שלילי, הוא מעריך אותו, הוא מעריך אותו, הכל, האבא תלמיד חכם מתמיד גדול, אבל הוא אדם מאוד קשה.

אנחנו לא יודעים למה אנחנו עושים דברים, אנחנו לא יודעים מה שאנחנו עושים, אז הנה תראה הוא היה לו דחף של התנגדות ולכן באופן בלתי מודע הוא הרגיש את האבא בזה שבהתנגדות שלו בקריאת העיתונים הוא פועל פעולה שמוציאה את האבא מדעתו אבל הוא מפרק בזה את הלחץ הפנימי של ההתנגדות, לכן תבין את היסוד שאין שום בעיות בשכל ובהשקפה אלא זה הכל בעיות רגשיות אמוציונליות ובדרך כלל אדם לא יודע למה הוא עושה דברים והוא מלביש את זה על השקפות. ואנחנו המבוגרים במקום לבזבז אנרגיות להתמודד עם ההשקפות ולשכנע אותו שזה לא טוב לקרוא עיתונים כי זה לא יעזור כלום הדיבורים ההשקפתיים זה רק יגביר אצלו את ההתנגדות, צריכים למצוא דרך איך להרפות את ההתנגדות הפנימית בעיקר ע"י הכמים הפנים לפני כן לב האדם לאדם.

בדרך כלל כשאנחנו מדברים על דתי או לא דתי, זה לא עניין של השקפות עולם, יש לי התנגדות או זה מתבטא בהתנהגות ובהשקפות, ההתנגדות גורם שאני לא רוצה לקבל את ההשקפות שלך, או שיש לי דחף פנימי שאני רוצה להרגיש אותך.

הרבה פעמים אנשים טועים לחשוב שההתנגדות של הילד נובעת מבעיות בהשקפות, אבל האמת היא לא ככה, זה לא מתחיל מבעיות בהשקפות, אלא שיש התנגדות לאבא מסיבות שונות ואח"כ זה מתבטא גם בהשקפות, או בגלל שהאבא לוחץ יותר מידי או בגלל שבבית יש מישור אחר שלוחץ, או בגלל שהכניסו אותו ללמוד במסגרת שהוא לא יכול לשאת והאבא לא רוצה להעביר אותו למסגרת אחרת פחות דרשנית.

כי מה זה חינוך? - זה לדרוש מאדם 'לשנות הרגלים' 'לשנות התנהגות' וזה דבר מאוד קשה, חינוך זה לדרוש מאדם לשנות את ההתנהגות שלו ואת ההרגלים שלו, זה היסוד של חינוך 'לשנות הרגלים', ולשנות הרגלים זה דבר מאוד קשה, אז אם אתה דורש יותר מידי זה מאוד קשה וזה מביא אותו להתנגדות, לכן הגאון אומר שלא יקפץ מדרגה לדרגה שאינו ראוי לו, אלא יקפץ מדרגה לדרגה לאט, מן הקל אל הכבד, ואנחנו חכמים ודורשים מהילד הכל, יש ילדים שנשברים ועושים את כל מה שאתה דורש מהם, ויש ילדים שמעוררים התנגדות, ויש ילדים שמורידים את הראש וכשאבא או הר"ב לא רואה או הוא עושה מה שהוא רוצה.

זאת אומרת שאם אחד מתנהג נגד המשפחה, או כנראה שזה מתוך לחץ ומתוך התנגדות, ואחר כך הוא בונה על זה תיאוריות, ולא להיפך, לא מהתיאוריה יוצאים לתרבות רעה.

תמיד כשהיה מגיע הביתה בשישי שבת הוא היה לוקח כמות גדולה של עיתונים וכל השבת לא לומד וקורה עיתונים, האבא היה משתגע מזה, הוא היה מדבר אתו שיעזוב את העיתונים וילמד וזה לא השפיע על הבחור.

דיברתי עם הבחור במשך שלוש שנים עד שהצלחתי להעלות למודעות שבגיל צעיר האבא התנהג אתו בקפדנות והוא אף פעם לא העז לבטא שנאה וביקורות כלפי האבא אבל עצם זה שהוא נתן ביטוי לרגשות שלו זה שיחרר לו את הלחץ.

הייתי מגלגל אתו שיחה על מאורעות וחוויות שעברו עליו במשך החיים והוא לא היה יכול להגיד איך אבא התייחס אליו בתור ילד, זה היה ממש מפליא עם כל הזיכרון הגאוני שהיה לו הוא לא יכול לספר חוויות שקרו לו בתור ילד, עד גיל שש הוא לא זוכר שום דבר, שאלתי אותו מי היה הר"ב שלו, הוא לא זכר, באיזה חידוד הוא למד הוא לא זכר, מי הביא אותך לחידוד אבא או אמא, הוא לא ידע, כל ילד ממוצע כבר זוכר דברים מגיל ארבע חמש אבל אצלו היה בלוק את כל השנים הללו הוא שכת, ואני עבדתי עליו איך לאט לאט לשחרר אותו מזה, עזרתי לו להעלות חוויות, או לאט לאט הוא התחיל להיזכר בגיל חמש, מגיל שש חמש, הוא התחיל להיזכר באיזה חידוד, מי הביא אותו, שאבא היה מביא אותו בדרך כלל, אמא אף פעם לא הגיעה לחידוד, ואיך שאבא כעס עליו שהוא לא רצה לתת לאבא ללכת שיישאר אתו, וכל מיני דברים, אבל זה לקח כמה שנים עד שהעליתי לו את החוויה.

ומאז שהעליתי לו את החוויה, אז זה גרם שהשנאה לאבא לאט לאט ירדה, כי האבא אמר שיש לו בעיות בהשקפות, אבל האמת היא שההשקפות האלה זה מסווה של הבלתי מודע, אנחנו מלבישים את כל הדברים בשכל והבעיה היא לא השכל, כי בשכל אין לנו בעיות, דיברנו על זה לא פעם, הבעיות הם רגשיות אמוציונליות, אמנם אני שונא אותך אבל אני אפילו לא מעיז להגיד שאני שונא אותך, אבל התחושה הפנימית זה שנאה, וברגע שהצלחתי להביא אותו למודעות מה גורם לו לזה והוא היה יותר מודע שאבא עשה לו צרות כשהוא היה בגיל חמש זה עצמו שיחרר לו את הלחץ הפנימי וככה ירד לו הדחף להתנגד ולקרוא עיתונים.

• שאלה: מה הכוונה שהאבא עשה לו צרות כי בדרך כלל אבא לא עושה צרות לילד בגיל חמש.

הוא לא ידע שאבא עשה לו צרות, הוא לא רצה לזכור את זה, כי ב'מודע' היה אצלו בלוק, כמו שאתה אומר אבא לא עושה צרות, אבא יש חיוב לכיבוד אב ואם' יש חיוב 'מורא אב', הוא לא יכל לבטא שום יחס שלילי כלפי האבא וכשהבאתי אותו לזה שהוא יכול היה לבטא שאבא עשה לו צרות זה מה שבסופו של דבר גרם להקלה, ראית בפנים את הכעס כשהוא אמר את מה שאבא עשה לו, זה הספיק לי.